

فصلنامه مطالعات سیاسی

سال دهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۳۹۶

صفحات: ۵۶-۳۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۴/۹؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۶/۲۹

مقایسه برنامه سیاست داخلی سه کاندیدای پیروز انتخابات ریاست جمهوری ایران؛ سیدمحمد خاتمی ۱۳۷۶، محمود احمدی نژاد ۱۳۸۴، حسن روحانی ۱۳۹۲

دکتر علی محمد حاضری* / مهدی وزیری**

چکیده

هدف این پژوهش مقایسه برنامه سیاست داخلی سه کاندیدای پیروز ریاست جمهوری ایران (خاتمی ۱۳۷۶، احمدی نژاد ۱۳۸۴؛ روحانی ۱۳۹۲) است. بنظر برداشت‌های کلی، تفاوت‌ها و تشابه‌های برنامه‌های انتخاباتی را کم‌رنگ کرده است. در اینجا تلاش گردید از برداشت‌های کلی و عمومی فراتر رفته و به تحلیل دقیق تر و با جزئیات بیشتر به بررسی متون انتخاباتی کاندیداهای پیروز بپردازیم. در این تحقیق یکی از اصلی ترین متون انتخاباتی هر کاندیدا یعنی کتابچه انتخاباتی آن‌ها را مورد بررسی قرار دادیم. پژوهش به روش تحلیل محتوای کیفی انجام شد. پس از کدگذاری و بدست آوردن مقولات اصلی برنامه سیاست داخلی به مقایسه آن‌ها پرداخته شد. یافته‌ها نشان می‌دهد برنامه سیاست داخلی هر سه کاندیدا به طرق مختلفی به برخی از مولفه‌های حکمرانی خوب اشاره می‌کنند اما مقایسه و جمع‌بندی نکات متفاوت هر کاندیدا نشان می‌دهد؛ موضوع اصلی برنامه سیاست داخلی خاتمی نوسازی توأم با هویت‌دار کردن فضای سیاسی، احمدی‌نژاد مدیریت ناب اسلامی و روحانی بازسازی و اعتمادسازی است.

کلیدواژه‌ها

انتخابات ریاست جمهوری ایران؛ برنامه‌های انتخاباتی؛ برنامه سیاست داخلی؛ تحلیل محتوای کیفی؛ کاندیدای پیروز.

*دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

**دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

مقدمه

به‌طور کلی در ایران در صحنه رسمی انتخابات مجلس و ریاست جمهوری دو نوع طیف‌بندی اصلی از احزاب و تشکل‌ها حضور دارند. این طیف‌ها را معمولاً می‌توان با نام‌های جناح چپ و جناح راست یا بر اساس مفاهیم رایج سال‌های اخیر اصول‌گرایان و اصلاح‌طلبان تقسیم‌بندی نمود. با این همه در ایران هنوز بحث احزاب و رقابت‌های انتخاباتی در مرحله اولیه رشد و توسعه خود قرار داشته و هنوز فاصله زیادی با احزاب و رقابت‌های انتخاباتی به معنای حرفه‌ای آن دارد. در واقع رقابت‌های حزبی در ایران خود را بیشتر در زمان انتخابات نشان می‌دهد و به زودی پس از انتخابات هیجان و شور رقابت‌ها هم فروکش می‌کند. در این حالت در فضای عمومی و رسانه‌ای ملی صرفاً آشنایی‌های سطحی و کلی از مرام و اهداف کاندیداهای انتخاباتی انتشار می‌یابد. با این شرح تلاش این تحقیق فراروی از این بردشت‌ها و آشنایی‌های سطحی و کلی است تا با دقت نظر و جزئیات بیشتری یکی از اصلی‌ترین متون انتخاباتی کاندیداهای پیروز را مورد بحث و بررسی قرار دهد. در این تحقیق برنامه سیاست داخلی سید محمد خاتمی نماینده اصلاح‌طلبان (با برداشت کلی توسعه سیاسی از برنامه انتخاباتی ۱۳۷۶)، محمود احمدی‌نژاد نماینده اصول‌گرایان (با برداشت کلی عدالت از برنامه انتخاباتی ۱۳۸۴) و حسن روحانی در یک حالت بینابین اصول‌گرا و اصلاح‌طلب (با برداشت کلی اعتدال از برنامه انتخاباتی ۱۳۹۲) مورد بررسی قرار می‌گیرند.

در این نوشتار هدف اصلی توصیف و تحلیل اتفاق و اختلاف نظرهای برنامه سیاست داخلی سه کاندیدای مذکور می‌باشد. در واقع سوال اصلی این است؛ چه تفاوت‌ها و تشابه‌هایی بین برنامه سیاست داخلی خاتمی، احمدی‌نژاد و روحانی وجود دارد؟. برای بدست آوردن تفاوت‌ها و تشابه‌های برنامه سیاست داخلی، مبحث سیاسی داخلی در کتابچه انتخاباتی هر یک از این کاندیداها مورد بررسی واقع شد.

۱. ادبیات نظری

در گذشته انتخابات ساز و کار پیچیده‌ای نداشت زیرا حق رای محدود بود و نخبگان سنتی بی‌هیچ رقابتی انتخاب می‌شدند. روش‌های رای دادن و شمارش آرا نیز بسیار ساده بود رای دهندگان در بازار یا اماکن عمومی گردهم می‌آمدند و به طور شفاهی یا با بلند کردن دست، نماینده‌ای را انتخاب می‌کردند. با گذشت زمان و رشد مردم سالاری تعداد کسانی که حق رای

داشتند چندین هزار برابر شد. به مرور انتخابات رقابتی جای گردش افراد ثابت و تغییر ناپذیر را گرفت. کلیه این اقدامات برای نیل به آرمان اصلی انتخابات یعنی آزادی و عادلانه بودن آن صورت می‌گرفت (گیل، ۱۹۹۸؛ به نقل از سعید، ۱۳۸۱: ۴۲-۲۲). در واقع اساس اندیشه‌ای که فن‌گزینش را به عنوان موجه‌ترین و مشروع‌ترین ابزار وصول به قدرت و رایج‌ترین شیوه اعمال اراده‌ی مردم قرار دهد، امری جدیدی است. در واقع عامل اساسی در کسب سند فرمانروایی و یا انتقال قدرت، عامل وراثت محسوب می‌شد و نه انتخاب و گزینش. نخستین سنگ بنای انتخابات به مفهوم امروزی ابتدا در بریتانیا بنا نهاده شده است. با تحول در وسایل تولید صنفی و تولید بازرگانی و رشد بورژوازی شهری و در خواست این طبقه برای مشارکت در تصمیم‌گیری در امور مملکتی، دربار انگلستان تن به قبول و شناخت این نیروی جدید و پویا داد. در بار پذیرفت که نمایندگان طبقه بورژوازی شامل صنعت‌گران، بازرگانان و شاغلان آزاد نیز در پارلمان انگلستان شرکت داشته باشند. این تحول اولین بار مساله انتخاب نمایندگان را مطرح کرد و پایه انتخابات به گونه‌ای ساده و ابتدایی را گذاشت (جهرمی، ۱۳۹۰: ۱۳۹).

به‌طور کلی تبلیغات انتخاباتی به دو دسته رسانه‌ای و غیر رسانه‌ای تقسیم می‌شود. تبلیغات رسانه‌ای عبارتند از: رسانه‌های چاپی مانند روزنامه، مجله، کتاب و رسانه‌های پخش مانند رادیو، تلویزیون و رسانه‌های کامپیوتری مانند اینترنت و پیام کوتاه. تبلیغات غیر رسانه‌ای نیز شامل تبلیغات دهان به دهان و سخن رانی کاندیدها می‌باشد (جهرمی، ۱۳۹۰: ۱۳۹). در پژوهش حاضر تبلیغات رسانه‌ای چاپی (کتابچه انتخاباتی هر سه کاندیدای پیروز) مد نظر است. اما تبلیغات انتخاباتی تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار می‌گیرد که در اینجا به توضیح برخی از این عوامل پرداخته می‌شود.

۱-۱. **نوع نظام سیاسی:** برای مثال در نظام ریاست جمهوری، که کشور یکپارچه است و دولت تمرکزگرا، بیشتر احزاب و نامزدها از شیوه‌های تمرکزگرا در تبلیغات انتخاباتی استفاده می‌کنند و کمتر به مسائل منطقه‌ای و محلی می‌پردازند و با طرح شعارهای ملی می‌کوشند بر رقیبان پیروز شوند. بدین ترتیب از آنجایی که جامعه ایرانی از حیث قومی، زبانی و مذهبی یک جامعه متکثر است دولت‌های مدرن در ایران چاری نداشته‌اند جزء اینکه برای تحقق نظم سیاسی و مشروعیت‌زایی برای دولت مرکزی به صورت بندی هویت‌های فراگیر تمسک جویند. آن گروه از نظام‌های کلامی که قابلیت صورت‌بندی چین هویت‌های را داشته‌اند خواسته یا ناخواسته از ساختارهای فوق العاده انتزاعی برخوردار بوده‌اند (غلامرضا کاشی، ۱۳۸۶: ۱۵). بنابراین از آنجا

که نظام سیاسی ایران بر مبنای یک دولت تمرکزگرا اداره می‌شود انتظار می‌رود بیشتر تبلیغات انتخاباتی، شعارها و برنامه‌های کاندیدها به طور ملی و همه جانبه مطرح شده باشند و کاندیدها کمتر به مسائل منطقه‌ای و محلی متمرکز شوند. بنابراین بنظر می‌رسد در ایران کاندیدها حل مسائل ملی را سرلوحه برنامه‌های خود قرار دهند.

۱-۲. **قوانین اجتماعی:** نظام‌های انتخاباتی و محدودیت‌های قانونی برخی از کشورها در هزینه کردن برای انتخابات یا محدودیتی که برای تبلیغات وجود دارد، عواملی هستند که شیوه تبلیغات را تحت تاثیر قرار می‌دهند.

۱-۳. **رسانه‌های گروهی:** که رادیو و تلویزیون و اخیراً تبلیغات اینترنتی انقلاب مهمی در این امر بوجود آورده است.

۱-۴. **نظام حزبی:** یک عامل تعیین کننده دیگر در شیوه تبلیغات، نظام حزبی یک کشور است. مثلاً در نظام‌های دو حزبی رهبران احزاب می‌دانند که در انتخابات برنده یا بازنده تمام اعیار خواهند بود. در این کشورها بویژه اگر انتخابات یک مرحله‌ای باشد و جایی برای ائتلاف‌های دور دوم نباشد در چنین شرایطی مثل کشور انگلستان احزاب بسیار صریح و بی‌پرده وارد صحنه تبلیغات می‌شوند و هدف اصلی آنان شکست و تخریب حزب مقابل است. در مقابل، در کشورهای که دارای نظام چند حزبی هستند تبلیغات بسیار محتاطانه صورت می‌گیرد چرا که رهبران می‌دانند بعد از پیروزی برای تشکیل دولت چاره‌ای جزء ائتلاف با احزاب ندارند و در کشورهای تک حزبی ترکیبی از این دو نوع شیوه تبلیغات وجود دارد (جهرمی، ۱۳۹۰: ۱۸۳-۱۸۲). بدین ترتیب در ارتباط با تبلیغات انتخاباتی ریاست جمهوری ایران از آنجاکه نظام سیاسی ایران بر مبنای یک دولت تمرکزگرا اداره می‌شود انتظار می‌رود بیشتر تبلیغات انتخاباتی، شعارها و برنامه‌های کاندیدها در ایران به طور ملی و همه جانبه مطرح شده باشد. البته همانطور که در مقدمه اشاره کردیم مساله اصلی این تحقیق صرفاً یافتن مفاهیم انتزاعی در تبلیغات کاندیدهای پیروز نیست بلکه هدف ما مقایسه تفاوت‌ها و تشابه‌ها با جزئیات بیشتر است.

۲. پیشینه تحقیق

با توجه به جست‌وجوهایی که در منابع اطلاعاتی انجام گرفت، تحقیقی که برنامه سیاست داخلی سه کاندیدای پیروز را در سه دوره مورد بررسی قرار دهد، یافت نشد. اما دو مورد تحقیق

به روش تحلیل گفتمان متون انتخاباتی کاندیدای پیروز دوره نهم و دهم (محمود احمدی نژاد) را بررسی کرده بودند که عبارتند از:

تاجیک و روزخوش نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران را با روش تحلیل گفتمان مورد بررسی قرار می دهند. دال مرکزی گفتمان احمدی نژاد ولایت فقیه مشخص شده است و عدالت اجتماعی، رشد سیاسی، تهاجم فرهنگی، عدالت اجتماعی، توسعه اقتصادی و دولت اسلامی مفصل بندی دال مرکزی را تشکیل می دهند (تاجیک و روزخوش، ۱۳۸۷: ۸۳).

جهانگیری و فتاحی با روش تحلیل گفتمان انتقادی^۱، گفتمان محمود احمدی نژاد کاندیدای دور دهم را مورد بررسی قرار داده اند. به طور خلاصه در این تحقیق دال برتر گفتمان احمدی نژاد مدیریت مردمی مشخص شده است و عزت، سربلندی ایران، مدیریت جهانی، ملت ایران، ارزش های انقلاب، توانمندی ملی و پیشرفت مفصل بندی دال برتر را تشکیل می دهند (جهانگیری و فتاحی، ۱۳۹۰: ۲۳).

تحقیقاتی که در خارج از کشور در رابطه با برنامه های کاندیداها انجام شده اغلب در ایلات متحده بیشتر مورد توجه بوده است و بیشتر به سخنرانی های باراک اوباما^۲ و رقیبانش پرداخته اند. این تحقیقات هدفشان این بوده که با روش تحلیل محتوا و تحلیل حروف^۳ به این پی ببرند که اوباما از کدام فنون سخنرانی و از چه مفاهیمی و واژه هایی برای متقاعد کردن مردم استفاده کرده است. در زیر به خلاصه این تحقیقات اشاره می شود تا تفاوت پژوهش حاضر با تحقیقات مشابه بیشتر نمایان شود.

ساوی در تحقیق خود نشان می دهد اوباما در سخنرانی های انتخاباتی خود بیشتر از حرف ربط (زیرا و چرا) استفاده کرده است. بدین خاطر که او علاقه مند به توضیح موقعیت هاست (Savoy, 2009: 1-10).

در تحقیق دیگر هورواس نشان می دهد مفاهیم ایدئولوژیکی که اوباما بیشتر به کار برده عبارتند از: عملگرایی، آزادی، شمولیت، پذیرش مذاهب، تنوع اخلاقی و اتحاد. همچنین کلماتی که بیشتر به کار برده عبارتند از: ملت، نو شدن و آمریکا (Horvath, 2011: 55).

-
1. Critical Discourse Analysis
  2. Barack Obama
  3. Lexical Analysis

مارتینز با مقایسه سخنرانی‌های باراک اوباما و جورج بوش^۱ به این نتیجه می‌رسد که اوباما در مبارزات انتخاباتی در بیشتر خطابه‌های خود به حصار متمرکز می‌شود. سخنرانی‌هایش در رابطه با مردم است نه در رابطه با خودش (Martinez, 2012: 215).

پیداست تفاوت پژوهش پیش رو با تحقیقات پیشین در بحث مقایسه کاندیداهای پیروز سه طیف متفاوت سیاسی در ایران است که تلاش داریم تشابه‌ها و تفاوت‌های آن‌ها را مشخص کنیم.

۳. روش تحقیق

روش به کار رفته در این پژوهش تحلیل محتوای کیفی است. این روش بر این فرض بناء است که با تحلیل پیام‌های زبانی می‌توان به کشف معانی، اولویت‌ها، نگرش‌ها، شیوه‌های فهم و سامان‌یافتگی جهان دست یافت (Wilkinson & Birmingham, 2003: 68). به طور کلی سه رویکر در تحلیل محتوای کیفی وجود دارد که استفاده از این رویکردها با توجه به موضوع و اهداف تحقیق انتخاب می‌شود. این سه رویکرد عبارتند از: تحلیل محتوای متعارف یا قراردادی^۲، تحلیل محتوای جهت‌دار^۳ و تحلیل محتوای تلخیصی^۴ یا تجمعی. تحلیل محتوای کیفی از نوع قراردادی یا عرفی اغلب هنگامی مناسب است که نظریه‌های موجود یا ادبیات تحقیق درباره پدیده مورد مطالعه محدود باشد. در این حالت، محققان خودشان را بر امواج داده‌ها شناور می‌کنند تا شناختی بدیع برایشان حاصل شود. بنابراین از طریق استقراء مقوله‌ها از داده‌ها ظهور می‌یابند. این حالت را فلیپ مایرینگ^۵ مقوله استقرایی نامیده است (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۲۲-۲۴).

در پژوهش حاضر تحلیل محتوای کیفی از نوع عرفی مبنای روشی این پژوهش را تشکیل می‌دهد. بنابراین در مرحله اول تلاش گردید داده‌ها را خلاصه کنیم. در مرحله دوم به کدگذاری داده‌ها پرداختیم، در مرحله سوم با ادغام کدها، مقوله‌ها را بدست آوردیم و نهایتاً با ادغام

-
1. George Bush
  2. Conventional Content Analysis
  3. Conventional Content Analysis
  4. Summative Content Analysis
  5. Ph. Mayring

مقوله‌ها به تم اصلی رسیدیم. واحد مشاهده کتابچه انتخاباتی بخش سیاست داخلی و واحد تحلیل به صورت مضمونی در نظر گرفته شد.

در رابطه با اعتبار تحقیق؛ اصل مهم در اینجا ارتقاء اعتمادپذیری است. در این رابطه لینکلن^۱ و گوبا^۲ چند پیشنهاد دارند؛ از جمله تماس طولانی با محیط پژوهش، مشاهده مستمر، بررسی از زوایای مختلف، تبادل نظر با همتایان، تحلیل موارد منفی، کفایت مراجع و کنترل از سوی اعضاء (حریری، ۱۳۸۵ به نقل از عباس‌زاده، ۱۳۸۸: ۲۳). برای این منظور سعی شد منابع اصلی و متون دسته اول از کاندیداها که خود ارائه کرده بودند، تهیه کنیم. تلاش گردید با خواندن مکرر و مطالعه مستمر نسبت به متون صادق باشیم.

به منظور پایایی پژوهش به طور کلی دو معیار در اینجا مورد نظر بود؛ ابتدا داده‌ها به نحوی تحلیل شدند که بتوان مشخص کرد کدام گزاره متعلق به فرد مورد مطالعه و کدام یک تفسیر محقق است. در پژوهش حاضر گزاره مربوط به کاندیداها با عنوان داده‌های خام مشخص شده و پس از اتمام جداول در بخش توضیحات به تحلیل و تفسیر پرداخته شده است.

۴. یافته‌های تحقیق

در این بخش ابتدا خلاصه برنامه سیاست داخلی هر یک از کاندیدا به صورت جداگانه در جدول در قسمت داده‌های خام مشخص شده است. سپس در قسمت کدگذاری نکات اصلی هر بخش را مشخص کردیم و سپس با ادغام این کدها در قسمت مقوله‌ها، مقوله‌های اصلی را نشان دادیم. پس از ارائه جدول به شرح آن‌ها پرداختیم.

---

1 . Lincoln
2 . Gubo

جدول (۱): داده‌های اولیه، کدها (تاکیدات اصلی) و مقوله‌های برنامه سیاست داخلی خاتمی

مقوله‌ها	کدها (تاکیدات اصلی)	داده‌های اولیه
تقویت مشارکت	نوسازی ساختار سیاسی؛ تأمین و تضمین حق مشارکت؛ تقویت نظام حزبی؛ تنظیم سازگاری برای همکاری مردم با دولت؛ ملازمت دین و دنیا؛ تقویت حضور مردم در همه صحنه‌های سیاسی.	- نوسازی ساختار سیاسی کشور در راستای افزایش مشارکت هرچه بیشتر مردم و مبارزه با نخبه گرایی سیاسی؛ تأمین و تضمین حق مشارکت و رای همگانی به گونه ای برابر، مستقیم و مخفی و رفع موانع اعمال حقوق ملت - حمایت و تقویت سازمان‌های اجتماعی - سیاسی نظیر احزاب و مطبوعات غیر دولتی؛ تقویت نظام حزبی بعنوان جز مکمل نظام پارلمانی از طریق سازوکارهای حمایتی و ترجیحی؛ تنظیم سازکارهای لازم برای مشارکت بیشتر مردم در همکاری با دولت برای انجام بهتر وظایف دولتی؛ تأکید بر ملازمت دین و سیاست و تقویت حضور مردم در همه صحنه‌های سیاسی و مبارزه با سیاست زدایی به ویژه در حوزه و دانشگاه.
تقویت وفاق ملی	توزیع برابر فرصت‌ها؛ اصلاح طرح تقسیمات کشوری؛ تکیه بر جمهوریت و اسلامیت.	تقویت همبستگی ملی و احساس هم سرنوشتی میان گروه‌ها و اقوام ایرانی از طریق توزیع برابر فرصت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ اصلاح طرح تقسیمات کشوری با عنایت به ملاحظات جمعیت شناختی، امنیت ملی، آمایش سرزمین و مزیت‌های نسبی منطقه ای برای تقویت یک پارچگی و وفاق ملی.
عدالت و شایسته سالاری	حذف امتیازات ویژه و غیر قانونی؛ رفع تبعیض؛ مقابله با گروه بازی‌ها؛ شایسته سالاری؛ ضابطه‌مندی عزل و نصب مدیران	حذف امتیازات ویژه و مزایای غیر قانونی و رفع تبعیض در عرصه‌های فعالیت‌ها و رقابت‌های سیاسی؛ مقابله با گروه بازی‌ها و سو استفاده از امکانات و اختیارات اداری در واگذاری امتیازات و منابع ملی و مجوزهای دولتی به گروه‌های و اشخاص و صاحب نفوذ؛ رعایت اصل شایسته سالاری در سازمان‌های اداری دولت به ویژه در امر گزینش و ارتقاء و کوشش در جهت حذف تبعیض و اعمال سلاقت و نظرات فردی و گروهی؛ ضابطه مند کردن معیارها شیوه‌ها و فرایند رشد و ارتقاء و عزل و نصب مدیران بر پایه شایستگی، تعهد، تخصص.
حاکمیت قانون	سیادت قانون در جامعه؛ پرورش روحیه احترام به قانون؛ پاسداری از حقوق شهروندان؛ تفکیک قوا و استقلال قوی قضائیه؛ برخورد قاطع با سواستفاده کنندگان	تلاش در جهت سیادت قانون در جامعه و دفاع از برابری شهروندان در مقابل قانون و پرورش روحیه احترام به قانون در میان آنان؛ پاسداری از حقوق شهروندان در برابر خودسری و خشونت و قانون شکنی گروه‌های فشار؛ بستر سازی برای تحقق کامل اصل تفکیک قوا و استقلال قوی قضائیه.
مبارزه با فساد	تقدم پرداختن و چاره جویی برای علت‌ها / تأمین شرایط کار با نشاط	مقابله با فساد و نارسایی‌های اداری بر اساس تقدم پرداختن و چاره جویی برای علت‌ها و تأمین شرایط کار با نشاط و فضای سالم؛ تأمین اقتصادی و پشتیبانی علمی فرهنگی کارکنان برای دستیابی به معیشت شرافت مندانه و امنیت شغلی و عزت کارمندی؛ اعمال ضوابط و معیارهای اداری برای ساده زیستی و تجمل زدایی از نظام اداری.
پاسخ گویی	گسترش نظام اطلاع رسانی؛ نظام دادرسی ویژه اداری؛ تأکید بر مسؤولیت خواهی و حساب کشی	گسترش و استقرار نظام اطلاع رسانی در نظام اداری برای استفاده مردم؛ ایجاد نظام دادرسی ویژه برای رسیدگی به کار ارباب رجوع اداری؛ گسترش و حمایت از سازمان‌های صنفی و سیاسی داوطلبانه به منظور افزایش کارآمدی و اقتدار دولت و توان مسؤولیت خواهی و حساب کشی مردم
ارتقاء مدیریت اسلامی	پیوند دولت - حوزه و دانشگاه / توسعه مدیریت اسلامی	- برقراری پیوند سه جانبه بین دولت - حوزه و دانشگاه برای پاسخگویی به نیازهای مدیریتی دولت و انجام مطالعات راهبردی و پایه و طراحی و استقرار نظام‌های مدیریت اسلامی - اجرای برنامه توسعه مدیریت اسلامی با همکاری حوزه و دانشگاه
ارتقاء بهره‌وری و روابط انسانی	تحول اداری و کاهش دیوان سالاری / تعدیل ساختار کلی نظام اداری	شتاب بخشیدن به تحول اداری و کاهش دیوان سالاری بر اساس روش‌های - تشویقی مستمر، بهره‌وری اقتصادی و استفاده بهتر از زمان و تسریع در انجام وظایف اداری - آموزش مداوم حین خدمت نیروی انسانی برای تطبیق با شرایط جدید اداری و محیطی کشور - استقرار نظام تصمیم گیری اداری مبتنی بر مشارکت کارکنان و ذی نفعان خصوصی و دولتی

جدول (۲): داده‌های اولیه، کدها (تاکیدات اصلی) و مقوله‌های برنامه سیاست داخلی احمدی نژاد

مقوله‌ها	کدها (تاکیدات اصلی)	داده‌های اولیه
تقویت مشارکت	مردم ولی نعمت مسؤولان و سهام داران نظام/ اجرای عدالت با خواست مردم	حضرت امام خمینی(ره) مردم را ولی نعمت مسؤولان دانستند و مقام رهبری مردم را سهام داران نظام یعنی مالک نظام و همه ساختار و موجودیت کشور می دانند این نگاه با دموکراسی غربی و مردم سالاری لیبرال بسیار متفاوت است- مردم یک مجموعه به هم پیوسته هستند و اجرای عدالت و گسترش معنویت بدون خواست مردم شدنی نیست
تقویت وفای ملی	ایجاد محیطی برای ظهور دوستی، تعاون و فداکاری/ قبیله گرایی به دور از معیار	ملت ایران شایسته ایجاد محیطی برای زندگی اجتماعی خود هستند که اخلاق و روابط انسانی، دوستی و صمیمیت، گذشت و فداکاری، تعاون، و همکاری، نوع دوستی و کمک به همنوعان در عالی ترین شکل آن در میان شهروندان بروز و ظهور پیدا می کند- چرا باید منتسب به یک قبیله باشیم و بر اساس این گرایش در برابر یکدیگر موضع بگیریم. این رفتار بسیار بدی است و از هر نوع معیار اسلامی و انسانی به دور است
عدالت و شایسته سالاری	باز بودن مدیریت برای نیروهای جدید و کارآمد	- باید عرصه مدیریت کشور به روی نیروهای جدید و کارآمد باز شود و کسانی که مانع از تحقق این امر شوند، راه انحطاط و زوال را در پیش گرفته اند- نگاه مدیران به عدالت نیز باید عوض شود عدالت نقطه کلیدی است و بدون عدالت امکان پیشرفت وجود ندارد و حتی آزادی هم نمی ماند.
مبارزه با فساد	عدم ارتباط نگاه لیبرالیسم فردگرایی لذت جوی افراطی با فرهنگ ایرانی اسلامی/ تاکید بر نظارت مردم	نگاه لیبرالیسم فردگرایی لذت جوی افراطی که بر عرصه مدیریتی کشور حاکم است، متعلق به فرهنگ خودی، ایرانی و اسلامی نیست مبنای این نگاه در برنامه ریزی اقتصادی، متکی بر فردگرایی است. در حالی که ملت ما نه تنها فردگرا نیست بلکه کاملاً اجتماعی است- مبارزه با فساد بدون نظارت مردم امکان پذیر نیست- نظارت عمومی موجب اصلاح و تنضمین سلامت نظام اداری و عامل پیشرفت کشور است
پاسخگویی	مقابله با مدیریت محافظه کار/ تاکید بر ارتباط سازنده و دو طرفه میان مدیریت و مردم	متأسفانه روحیه به شدت محافظه کارانه ای بر بخش‌هایی از مدیریت کشور وجود دارد. لایه‌های از سطوح تصمیم گیری در کشور کوچک ترین تحولی را بر نمی تابند و گویی برای آن حفظ وضع موجود یک امتیاز محسوب می شود و این از ویژگی‌های مدیریت محافظه کار است - مدیریت ایستا و محافظه کار هر نوع تغییر و تحول و حتی جابه جایی کوچک را به سرنوشت کل کشور و انقلاب گره می زند و عملاً مانع ترقی و پیشرفت کشور می شود . برای بهبود امور در حوزه مدیریتی خود چشم به دست بیگانه دارد.
دین محوری	تاکید بر خدامحوری/ توسل به دیدگاه اصیل اسلامی و انقلاب	خدامحوری عامل پیشرفت و جهشی نظام جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های مادی بوده است و با این مقیاس است که امروز شاهد دستیابی به انرژی هسته‌ای و سلول‌های بیادین هستیم اگر خدامحوری و توکل به خدا را از رویکردهای اجرایی نظام حذف کنیم فاصله ایران با اروپا برداشته می شود.

جدول (۳): داده‌های اولیه، کدها (تاکیدات اصلی) و مقوله‌های برنامه سیاست داخلی روحانی

مقوله	کدها (تاکیدات اصلی)	داده‌ی اولیه
تقویت مشارکت	<p>نهاد مندی تجمع‌ها و تظاهرات قانون/ متوازن سازی مشارکت/ تقویت مشارکت عمومی/ گسترش نهادهای مدنی/ مشارکت سیاسی فعال/ تقویت احزاب سیاسی/ مسؤولیت پذیری نقش‌ی</p>	<p>نهاد مند کردن تجمع‌ها و تظاهرات قانونی به منظور بیان اعتراضات و دیدگاه‌ها توسط احزاب و نهادهای صنفی و آحاد ملت- متوازن سازی مشارکت سیاسی در کل جامعه- تقویت مشارکت عمومی و گسترش نهادهای مدنی- انتقال جامعه از حوزه ی بی تفاوتی سیاسی به مشارکت سیاسی فعال- ایجاد زمینه‌های توسعه و تقویت احزاب سیاسی و مسؤولیت پذیری کردن نقش‌های سیاسی در جامعه در سطح دولت- فراهم نمودن امکان تشکل اجتماعات، میتینگ‌ها و راهپیمایی‌های قانونی و حمایت از امنیت و آزادی آنها</p>
تقویت وفاق ملی	<p>گسترش نهادهای مدنی/ تمرکز زدایی/ احترام به حوزه خصوصی/ حمایت از رسانه‌های عمومی و خصوصی/ رعایت ملاحظات امنیتی</p>	<p>گسترش نهادهای مدنی و مردمی بعنوان بازوی توسعه سیاسی- تمرکززدایی و واگذاری امور تصدیگری دولت در سطح ملی به استان‌ها و در استان‌ها به شهرستان‌ها و تقویت شوراهای شهری و روستا- احترام به حوزه خصوصی زندگی شهروندان و عدم مداخله دولت در امور فردی و خصوصی مردم- حمایت همه جانبه از رسانه‌های عمومی و خصوصی- رعایت ملاحظات امنیت ملی و جمعیت شناختی و انسجام و یکپارچگی و وفاق ملی و تقسیمات کشوری</p>
عدالت و شایسته‌سالاری	<p>شایسته‌سالاری/ توزیع برابر فرصت‌ها/ نظام مندی شیوه‌های عزل و نصب مدیران/ حضور برابر و موثر زنان/ سیستم مشورتی نظاممند در کلیه سطوح مدیریتی...</p>	<p>رعایت اصل شایسته‌سالاری و شایسته‌گزینی و توزیع برابر فرصت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، اداری و... بدون هرگونه تبعیض- نظام مند نمودن معیارهای و شیوه‌های ارتقاء و عزل و نصب مدیران بر پایه شایستگی و تعهد، تخصص و تجربه و توان مدیریتی- ایجاد بستر مناسب برای حضور برابر و موثر زنان در عرصه‌های مدیریتی و تصمیم‌گیری- ایجاد سیستم مشورتی نظام مند در کلیه سطوح مدیریتی به منظور استفاده از همه تجارب و توان نخبگان، جوانان و زنان</p>
حاکمیت قانون	<p>عملیاتی کردن قانون اساسی/ اجرای اصول قانون اساسی/ فرهنگ قانون‌گرایی/ حفظ حقوق و آزادی‌های قانونی</p>	<p>عملیاتی و اجرایی نمودن کلیه ظرفیتهای سیاسی قانون اساسی بویژه در حوزه حقوق ملت- اجرای اصول قانون اساسی و نهادینه کردن فرهنگ قانون‌گرایی- حفظ حقوق و آزادی‌های فردی و اجتماعی در چارچوب قانون اساسی</p>
مبارزه با فساد	<p>تقویت نهادهای نظارتی/ ضابطه مندی نظارت/ فعالیت اقتصادی قانونی/ تقویت قوانین مبارزه/ ترویج فرهنگ ساده دادن به فساد کلان/ پاسخ‌گویی در برابر خواسته‌های ضد فساد/ ثبات اقتصادی/ تسهیل خلق ثروت</p>	<p>تقویت نهادهای نظارتی برای پیگیری کنترل و مقابله با فساد اداری- ضابطه مند کردن نظارت مستمر بر عملکرد کارکنان و مدیران... برای مقابله جدی با پدیده کم‌کاری و سهل‌انگاری در انجام وظایف- مبارزه با فساد از طریق فعالیت اقتصادی قانونی و سالم- اصلاح و تقویت قوانین مبارزه با فساد- تقسیم فساد به دو نوع خرد کلان و الویت دادن به مبارزه با فساد کلان- تضمین حقوق و آزادی‌های مدنی تشکل‌های مدنی که هریک قادرند در حوزه تخصص خود مصادیق کارکرد فساد را تشخیص دهند.</p>
پاسخ‌گویی	<p>پاسخ‌گویی و دفاع از حقوق ملت/ تسهیل مطالبات</p>	<p>افزایش سطح پاسخ‌گویی، کارآمدی و دفاع همه جانبه از حقوق ملت- افزایش کارآمدی و پاسخ‌گویی دولت و دولت مردان در کلیه عرصه‌ها به منظور تسهیل در مطالبات مردم</p>
حقوق اقلیتها	<p>تحقق علمی حقوق اقلیت‌ها/ توزیع عادلانه</p>	<p>- فراهم سازی زمینه‌های تحقق علمی حقوق اقلیت‌های متکثر کشور در همه ابعاد- توزیع عادلانه ثروت، قدرت، منزلت، در حوزه اقوام و اقلیت‌ها</p>

توضیح جدول (۱-۲-۳):

همانطور که در جداول قابل مشاهده است. مقوله‌های برنامه سیاست داخلی خاتمی عبارتند از: تقویت مشارکت، تقویت وفاق ملی، عدالت و شایسته‌سالاری، حاکمیت قانون، مبارزه با فساد، پاسخگویی، ارتقاء مدیریت اسلامی و ارتقاء بهره‌وری و روابط انسانی. این مقوله‌ها در برنامه احمدی‌نژاد عبارتند از: تقویت مشارکت، تقویت وفاق ملی، عدالت و شایسته‌سالاری، مبارزه با فساد، پاسخگویی و دین‌محوری. در برنامه روحانی نیز مقوله‌ها عبارتند از: تقویت مشارکت، تقویت وفاق ملی، عدالت و شایسته‌سالاری، حاکمیت قانون، مبارزه با فساد، پاسخگویی و حقوق اقلیتها.

با این شرح بنظر چنین می‌رسد هر سه کاندیدا به برخی از شاخصه‌های حکمرانی خوب تاکید دارند. بنابراین همانطور که در بخش ادبیات نظری اشاره شد طبق نظام تمرکزگرا در نظام ریاست جمهوری، که کشور یکپارچه است و دولت تمرکزگرا، بیشتر احزاب و نامزدها از شیوه‌های تمرکزگرا در تبلیغات انتخاباتی استفاده می‌کنند و با طرح شعارهای ملی می‌کوشند بر رقیبان پیروز شوند. در اینجا نیز شاهد آنیم که کاندیداهای پیروز بر یک برنامه کلی یعنی حکمرانی خوب تاکید دارند. البته باید اشاره کرد تعاریف از حکمرانی خوب متنوع و مختلف بوده است. تعریف حکمرانی خوب ابتدا توسط بانک جهانی در اواخر ۱۹۸۰ و اوایل ۱۹۹۰ انجام گرفت و تاکید آن بر تصمیماتی بود که امکان تاثیرگذاری بر عملکرد اقتصادی کشورها را فراهم می‌ساخت. بعدها علاوه بر بعد اقتصادی یک بعد سیاسی هم به آن افزوده شد که شامل ویژگی‌های چون مشروعیت دولتی، پاسخگویی دولتی، تحقق حقوق بشر از طریق حاکمیت قانون و شایستگی دولتی است (Odells, 2004: 97-73). در یک تعریف دیگر بانک جهانی برای حکمرانی کشورها ویژگی‌هایی از جمله؛ صدا و پاسخگویی، کیفیت مقررات، اثربخشی دولتی، ثبات سیاسی، حاکمیت قانون و کنترل فساد را در نظر دارد (Kaufman & Kray, 2006: 40-). در کل برای حکمرانی خوب هشت شاخصه عنوان می‌شود که عبارتند از: مشارکت، حاکمیت قانون، پاسخگویی، وفاق عمومی، حقوق مساوی و عدالت، اثر بخشی و کارایی، شفافیت قانون و کنترل یا مبارزه با فساد. (میدری، ۱۳۸۵: ۲۶۱-۲۸۷؛ دباغ و نفری، ۱۳۸۸: ۳-۱۸). بدین ترتیب در نگاه اول هر سه کاندیدا در مقوله‌های تقویت مشارکت، تقویت وفاق ملی، عدالت و شایسته‌سالاری، مبارزه با فساد و پاسخ‌گویی مشترک هستند. هر چند در این مقوله‌های مشترک نیز تاکیدات متفاوتی در آن‌ها وجود دارد که به آن خواهیم پرداخت. اما

مقوله‌های متفاوت عبارتند از: حاکمیت قانون، ارتقاء مدیریت اسلامی و ارتقاء بهره‌وری و روابط انسانی برای خاتمی، دین محوری مقوله متفاوت احمدی‌نژاد و مقوله‌های متفاوت روحانی عبارتند از: حاکمیت قانون و حقوق اقلیت‌ها. در جدول زیر به نکات متفاوت در مقوله‌های مشترک می‌پردازیم.

جدول (۴): مقایسه نکات متفاوت در مقوله‌های مشترک

مقوله	کاندیدا	تاکیدات متفاوت
تقویت مشارکت	خاتمی	نوسازی ساختارسیاسی، مبارزه با سیاست‌زدایی، ملازمت دین و دنیا، احیای فصل شوراها
	احمدی‌نژاد	توجه به خواست و اراده مردم، مدیریت یعنی تحقق خواست مردم
وفاق ملی	روحانی	بازنگری قوانین انتخابات، مسؤلیت‌پذیری نقش‌های سیاسی، ارتقاء برگزاری انتخابات، نظارت احزاب و تشکل‌ها بر انتخابات
	خاتمی	التزام به اصل ولایت فقیه، میزان بودن رای ملت، تصمیمات بر مبنای مصلحت نظام
	احمدی‌نژاد	لذت کنار هم بودن، همدردی با مردم، دوری از قبیله‌گرایی و نگاه بخشی، محیطی صمیمی و تعاون و همکاری، همراه و جزء از مردم بودن
پاسخگویی	روحانی	گسترش نهادهای مدنی، احترام به حوزه خصوصی، ثبات سیاسی، نظم و امنیت، مقابله با افراط‌گرایی، تخصیص اعتبار به مناطق محروم، ارتقا منزلت گروه‌های اجتماعی
	خاتمی	دادرسی ویژه اداری، شفافیت اداری، اصلاح رفتار اداری، مسؤلیت و قدر حساب کشی مردم
حاکمیت قانون	احمدی‌نژاد	مقابله با مدیریت محافظه کار، ارتباط سازنده و دو طرفه مدیریت و مردم
	روحانی	پاسخ‌گویی و دفاع از حقوق ملت، تسهیل مطالبات، پاسخ‌گویی نظام سیاسی و تقویت اعتماد
عدالت و شایسته‌سالاری	خاتمی	دفاع از تشکیل محاکمه علنی، برخورد قاطع با سو استفاده کنندگان
	روحانی	باورپذیری کنش دولت، تعریف جرم سیاسی و تشکیل دادگاه‌های جرایم سیاسی، ارتقا ظرفیت بروکراتیک
مبارزه با فساد	خاتمی	بهره‌مندی نظام اداری از امکانات، پرداخته همه جانبه به توسعه مدیریت
	احمدی‌نژاد	مقابله با فردگرایی و قله‌های ناعادلانه ثروت
مبارزه با فساد	روحانی	نظام‌مندی عزل و نصب مدیران، سیستم مشورتی نظام مند و متعادل
	خاتمی	تقدم چاره‌جویی، شرایط کار با نشاط، تأمین اقتصادی و فرهنگی کارکنان، تأمین معیشت کارمندی
	احمدی‌نژاد	عدم مقبولیت لیبرالیسم فردگرایی لذت جو، مسابقه ثروت اندوزی، اشرافی‌گری، تجمل‌گرایی، کاخ نشینی، اسراف و خاصه خرجی‌ها، توجه به ویژگی‌های انقلابی، تأکید بر نظارت مردم
	روحانی	تقویت و ضابطه‌مندی نظارت، تقویت قوانین مبارزه با فساد، آزادی مطبوعات و جامعه مدنی، ثبات اقتصادی، بهبود وضعیت اقتصادی، کاهش هزینه‌های غیر ضروری، پاسخ‌گویی و شفافیت و حاکمیت قانون، اولویت دادن به فساد کلان، اصلاح بروکراسی، کاهش تصدی‌گری دولت...

با تامل در جدول ۴ نکته قابل توجهی که می‌توان در نظر داشت، مبحث حاکمیت قانون است که در برنامه احمدی‌نژاد مورد توجه نبوده است. در جدول زیر به جمع بندی نکات متفاوت هر کاندیدا در مقایسه با دو کاندیدای دیگر می‌پردازیم تا در واقع تم اصلی و متفاوت آنها را بدست آوریم.

جدول (۵): جمع بندی نکات متفاوت (تم متفاوت) برنامه سیاست داخلی خاتمی

تم اصلی: نوسازی توام با تشخیص دادن و هویت‌دار کردن فضای سیاسی
نوسازی ساختار سیاسی، مبارزه با سیاست‌زدایی، ملازمت دین و دنیا، احیای فصل شوراها
التزام به اصل ولایت فقیه، میزان بودن رای ملت، تصمیمات برمبنای مصلحت نظام
دادرسی ویژه اداری، شفافیت اداری، اصلاح رفتار اداری، مسؤولیت و قدر حساب کشی مردم
بهره‌مندی نظام اداری از امکانات، پرداخته همه جانبه به توسعه مدیریت
دفاع از تشکیل محاکمه علنی، برخورد قاطع با سو استفاده کنندگان
تقدم چاره‌جویی، شرایط کار با نشاط، تامین اقتصادی و فرهنگی کارکنان، تامین معیشت کارمندی
پیوند دولت - حوزه و دانشگاه، توسعه مدیریت اسلامی، تربیت مدیران انقلابی، باز توزیع تجربه مدیریت بویژه از شروع انقلاب، تدوین فرهنگ مدیریت بومی
تحول اداری و کاهش دیوان سالاری، تعدیل ساختار کلی نظام اداری، اصلاح مداوم کارها، آموزش مداوم حین کار، تصمیم گیری با مشارکت کارکنان، احترام به نظرات کارکنان

توضیح جدول ۵:

همانطور که در جدول قابل مشاهده است تم اصلی برنامه سیاست داخلی خاتمی در مقایسه با احمدی نژاد و روحانی، نوسازی توام با تشخیص دادن و هویت‌دار کردن فضای سیاسی است. یعنی همزمان با نوسازی فضای سیاسی لازم است مستقلانه و هویت‌مند اقدام کرد. به طور خلاصه تاکید بر ملازمت دین و دنیا، التزام به اصل ولایت فقیه، تصمیمات برمبنای مصلحت نظام، دادرسی ویژه اداری، پرداخته همه جانبه به توسعه مدیریت، دفاع از تشکیل محاکمه علنی، برخورد قاطع با سو استفاده کنندگان، پیوند دولت - حوزه و دانشگاه، تحول اداری و کاهش دیوان سالاری و...، نوسازی مستقلانه و هویت مند را تداعی می‌کند.

جدول (۶): جمع‌بندی نکات متفاوت (تم متفاوت) برنامه سیاست داخلی احمدی‌نژاد

تم اصلی: مدیریت ناب اسلامی
توجه به خواست و اراده مردم، مدیریت یعنی تحقق خواست مردم
لذت کنار هم بودن، همدردی با مردم، دوری از قبیله‌گرایی و نگاه بخشی، محیطی صمیمی و تعاون و همکاری، همراه و جزء از مردم بودن
مقابله با فردگرایی و قله‌های ناعادلانه ثروت
مقابله با مدیریت محافظه کار، ارتباط سازنده و دو طرفه مدیریت و مردم
عدم مقبولیت لیبرالیسم فردگرایی لذت جو، مسابقه ثروت اندوزی، اشرافی‌گری، تجمل‌گرایی، کاخ نشینی، اسراف و خاصه خرجی‌ها، توجه به ویژگی‌های انقلابی، تاکید بر نظارت مردم
تاکید بر خدمت‌محوری، توسل به دیدگاه اصیل اسلامی و انقلابی، حاکمیت نگاه انقلابی بر دستگاه اجرایی، تاکید بر انجام تکالیف، حاکمیت دین، پی‌ریزی یک کشور نمونه اسلامی، حاکمیت اسلام و مردم سالاری دینی

توضیح جدول ۶:

تم متفاوت برنامه سیاست داخلی احمدی‌نژاد در مقایسه با خاتمی و روحانی هچنانکه از جدول قابل مشاهده است، **مدیریت ناب اسلامی** را نشان می‌دهد. در واقع توجه ویژه‌ای که به مدیریت فضای سیاسی شده، بیشتر روحیه و فضای انقلابی اسلامی را نشان می‌دهد. ناگفته پیداست تاکیداتی چون مدیریت یعنی تحقق خواست مردم، لذت کنار هم بودن، همدردی با مردم، مقابله با فردگرایی و قله‌های ناعادلانه ثروت، مقابله با مدیریت محافظه‌کار، عدم مقبولیت لیبرالیسم فردگرایی لذت‌جو و مسابقه ثروت اندوزی نشان از مدیریت ناب اسلامی دارند.

جدول ۷: جمع‌بندی نکات متفاوت (تم متفاوت) برنامه سیاست داخلی روحانی

تم اصلی: بازسازی و اعتمادسازی
بازنگری قوانین انتخابات، مسؤولیت‌پذیری نقش‌های سیاسی، ارتقاء برگزاری انتخابات، نظارت احزاب و تشکل‌ها بر انتخابات
گسترش نهادهای مدنی، احترام به حوزه خصوصی، ثبات سیاسی، نظم و امنیت، مقابله با افراط‌گرایی، تخصیص اعتبار به مناطق محروم، ارتقا منزلت گروه‌های اجتماعی
نظام‌مندی عزل و نصب مدیران، سیستم مشورتی نظام‌مند و متعادل (مشترک با خاتمی)
پاسخگویی و دفاع از حقوق ملت، تسهیل مطالبات، پاسخگویی نظام سیاسی و تقویت اعتماد
باور پذیری کنش دولت، تعریف جرم سیاسی و تشکیل دادگاه‌های جرایم سیاسی، ارتقا ظرفیت بروکراتیک
تقویت و ضابطه‌مندی نظارت، تقویت قوانین مبارزه با فساد، آزادی مطبوعات و جامعه مدنی، ثبات اقتصادی، بهبود وضعیت اقتصادی، کاهش هزینه‌های غیر ضروری، پاسخ‌گویی و شفافیت و حاکمیت قانون، اولویت دادن به فساد کلان، اصلاح بروکراسی، کاهش تصدی‌گری دولت...
تحقق علمی حقوق اقلیت‌ها، توزیع عادلانه ثروت و قدرت ...، توجه به ارزش‌های فرهنگی، اجرایی نمودن قانون حقوق اقلیت‌ها، تقویت همبستگی از طریق توزیع عادلانه

توضیح جدول شماره ۷:

بازنگری قوانین انتخابات، ارتقاء برگزاری انتخابات، مقابله با افراط گرایی، ارتقاء منزلت گروه‌های اجتماعی، ثبات سیاسی، نظم و امنیت، پاسخ گویی و دفاع از حقوق ملت، پاسخ گویی نظام سیاسی و تقویت اعتماد، باورپذیری کنش دولت، تعریف جرم سیاسی و تشکیل دادگاه‌های جرایم سیاسی، ارتقا ظرفیت بروکراتیک، یا کل تاکیدات در مبارزه با فساد و حقوق اقلیت‌ها بیشتر نشان از دغدغه روحانی در ایجاد بازسازی، اعتماد و ترمیم در فضای سیاسی کشور دارد. بنابراین تم اصلی برنامه سیاست داخلی روحانی در مقایسه با خاتمی و احمدی‌نژاد بازسازی و اعتمادسازی مشخص گردید.

نتیجه‌گیری

در پاسخ به مساله تحقیق می‌توان گفت تفاوت‌ها و تشابه‌هایی قابل توجهی در برنامه سیاست داخلی وجود داشته است. اولاً چنین نبوده است که توسعه سیاسی مختص برنامه انتخاباتی خاتمی، عدالت مختص برنامه احمدی‌نژاد و اعتدال مختص برنامه روحانی باشد. به‌طوری که مشاهده کردیم هر یک از کاندیداهای پیروز به طرق مختلف این برداشت‌های کلی (توسعه سیاسی، عدالت و اعتدال) را در برنامه‌های انتخاباتی خود مورد تاکید و تأیید قرار داده بودند. از این گذشته دیدیم که کل مبحث و دغدغه اصلی خاتمی به جای توسعه سیاسی، نوسازی توأم با هویت دار کردن فضای سیاسی بود. دغدغه اصلی احمدی‌نژاد قبل از عدالت نشان از بازگشت به اصالت یعنی مدیریت ناب اسلامی داشت و روحانی بازسازی و اعتمادسازی را در مرکز برنامه خود قرار داده بود و چنین نبوده که صرفاً اعتدال را مد نظر داشته باشد. بنابراین در برنامه‌های انتخاباتی شاهد تفاوت‌ها و تشابه‌هایی کلی و جزئی بودیم که چندان در فضای عمومی و سیاسی در زمان انتخابات مورد توجه نبوده است. به عنوان نمونه در سطح تفاوت‌ها، چندان مطرح نبوده است که کدام کاندیدا به حاکمیت قانون (در برنامه احمدی‌نژاد به آن توجه نشده بود) تاکید کرده و یا کدام نامزد حقوق اقلیت‌ها و یا ارتقاء روابط انسانی در روابط کار را مدنظر داشته است. در سطح تشابه‌ها هم دیدیم هر سه کاندیدا به طرق مختلفی فراجناحی بودن، عدالت، وفاق ملی و مبارزه با فساد را مد نظر داشتند که باز در فضای سیاسی کشور در زمان انتخابات این تشابه‌ها در برابر برداشت‌ها و خوانش‌های کلی (توسعه سیاسی، عدالت و اعتدال) بسیار کم رنگ می‌شود.

بدین سان توسعه سیاسی، عدالت و اعتدال خوانش‌هایی از برنامه این کاندیداها بوده است که رگه‌هایی از این برداشت‌ها و خوانش‌ها را می‌توان در هر یک از برنامه انتخاباتی آن‌ها بدست آورد. می‌توان گفت این برداشت‌های کلی و سطحی از برنامه‌های کاندیداها بر اساس ساختارها و نیازهای زمان انتخابات به برنامه‌های انتخاباتی برچسب داده می‌شوند و نه آنکه دغدغه اصلی برنامه انتخاباتی کاندیداها را پیروز را تشکیل بدهند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- احمدی‌نژاد، محمود (۱۳۸۴). یک نفر آمده است، صبح خواهد شد، برخی از دیدگاه‌ها و مواضع دکتر محمود احمدی‌نژاد.
- ایمان، محمدتقی؛ نوشادی، محمودرضا (۱۳۹۰). «تحلیل محتوای کیفی»، فصلنامه عیار پژوهش در علوم انسانی، شماره ۲، صص ۴۴-۱۵.
- تاجیک، محمدرضا؛ روزخوش، محمد (۱۳۸۷). «بررسی نهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران از منظر تحلیل گفتمان»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، شماره ۶۱، تابستان، صص ۱۲۷-۸۴.
- جهانگیری، جهانگیر و فتاحی، سجاد (۱۳۹۰). «تحلیل گفتمان محمود احمدی‌نژاد در انتخابات ریاست جمهوری دور دهم»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، شماره ۳، پاییز، صص ۴۷-۲۳.
- چهرمی، محمد (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی نظام انتخاباتی، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- خاتمی، سیدمحمد (۱۳۷۶). دیدگاه‌ها، مواضع، راهبردها، اولویتها در برنامه کلان، ویژه هفتمین دوره انتخابات ریاست جمهوری.
- دباغ، سروش؛ نفری، ندا (۱۳۸۸). «تبیین مفهوم خوبی در حکمرانی خوب»، نشریه مدیریت دولتی، شماره ۳، پاییز، صص ۱۸-۳.
- روحانی، حسن، (۱۳۹۲). برنامه دولت تدبیر و امید خردادماه .
- سعید، پدارم (۱۳۸۱). «قانون انتخابات و روند اصلاحات آن نگاهی به تجربه ایران و جهان»، مجلس و پژوهش، شماره ۳۶، زمستان، صص ۴۲-۲۲.
- عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۰). «تاملی بر اعتبار و پایایی در تحقیق کیفی»، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۱، بهار، صص ۳۴-۱۹.

غلامرضا کاشی، محمد جواد (۱۳۸۶). «تبلیغات سیاسی و هرم گفتارهای کلان در ایران امروز»، **مجله آیین**، شماره ۱۱ و ۱۲، اسفند، صص ۱۹-۱۴.

میدری، احمد (۱۳۸۵). «مقدمه‌ای بر نظریه حکمرانی خوب»، **فصلنامه رفاه اجتماعی**، شماره ۲۲، پاییز، صص ۲۸۷-۲۶۱.

ب) منابع انگلیسی

- Horvath, Jurja (2011). **Critical Discourse Analysis of Obama's Political Discourse**, Institute of British and American Studies Faculty of Arts University of Presov, www.pulib.sk/elpub2/FF/Ferencik2/pdf_doc/6.pdf.
- Kaufmann, Daniel; Kraay, Aart & Mastruzzi, Massimo (2007). "Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators, 1996-2006", **Policy Research Working Paper**, No. 4280, World Bank, Washington, DC.
- Martinez, Dolores Fernandez (2012). "Obama and Bush: their victory and non-victory speeches". **Onomazein** 25, 1: 205-217.
- Odell S, Jack (2004). **On Consequentialist Ethics**. Thomson-Wadsworth, pp. 73-97.
- Savoy, Jacques (2009). **Lexical Analysis of Obama's and Main's Speeches**, Computer Science Dept., University of Neuchatel. pp1-10, <https://members.unine.ch/jacques.savoy/Papers/USspeeches.pdf>.
- Wilkinson, David & Birmingham, Poter (2003). **Using Research Instruments: A Guide for Researchers**. London: Routledge.

